

Leeruitkomsten opbouwwerk



Het Expertiseprofiel Opbouwwerk
nader uitgewerkt

Voor opbouwwerkers en andere beroepskrachten
bij samenlevingsopbouw

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1 Nieuwe aandacht voor samenlevingsopbouw	3
1.2 Doel en positie	4
1.3 Opleiden van opbouwwerkers en andere professionals die bijdragen aan samenlevingsopbouw	5
1.4 Leeswijzer	5
2. Opbouwwerk in samenlevingsopbouw	6
2.1 Samenlevingsopbouw en opbouwwerk	6
2.2 Samenlevingsopbouw handen en voeten geven	7
2.3 Kennis vanuit lokale gemeenschappen	8
2.4 Presentie en legitimiteit	8
2.5 Het politieke en soms onorthodoxe karakter van opbouwwerk	8
2.6 Profileren van beroep en bewoners	9
3. Leeruitkomsten	10
3.1 Bekwaamheden voor opbouwwerk	10
3.2 Van bekwaamheden naar kerntaken en leeruitkomsten	11
4. Referenties	19



1. Inleiding

1.1 Nieuwe aandacht voor samenlevingsopbouw

Samenlevingsopbouw heeft de afgelopen jaren (opnieuw) aandacht gekregen (Van Pelt, Rensen & Spierts, 2024). Maatschappelijke opgaven, zoals groeiende ongelijkheid, vergrijzing, armoede, polarisatie en de energie- en klimaattransitie, laten zich op verschillende manieren concreet voelen in buurten, dorpen en wijken (o.a. Vrooman e.a., 2023; CBS, 2025; Analistennetwerk Nationale Veiligheid, 2024; Scholte e.a., 2024; Van der Lans, 2024). De afgelopen decennia zijn ingrijpende politieke en beleidsmatige veranderingen doorgevoerd in het sociaal domein (Vrooman e.a., 2025; Plaisier e.a., 2025; Peeters & Ham, 2024). In huidig gemeentelijk beleid zijn de begrippen sociale basis en preventie belangrijke richtinggevers, maar er staat in veel gebieden beperkte capaciteit en versnipperde inzet tegenover (VNG, 2024; Britt e.a., 2022). Daarnaast zijn er steeds minder professionals die in staat zijn met een collectieve blik en passende expertise bij te dragen aan die sociale basis en preventie. Bovendien is het opleidingsaanbod hiervoor beperkt, waardoor de druk op die beperkte capaciteit toeneemt.

De kern van samenlevingsopbouw gaat over het versterken van gemeenschappen vanuit het uitgangspunt dat sterke gemeenschappen inherent waardevol zijn (McKnight & Block, 2010; Holt-Lunstadt, Smith & Layton, 2010; Fowler & Christakis, 2011). Groepen mensen verbinden zich rond een gezamenlijk belang, plek of een gedeelde geschiedenis. In die verbanden ontwikkelen bewoners manieren om samen hun leefomgeving, voorzieningen en toekomst vorm te geven. Zij bouwen aan onderlinge relaties, organiseren zich rond vraagstukken en oefenen invloed uit op beleid en besluitvorming (Van Pelt, Rensen & Spierts, 2024).

Opbouwwerkers en andere professionals in samenlevingsopbouw leveren, naast vrijwillige inzet van inwoners zelf, een belangrijke bijdrage aan het versterken van gemeenschappen. Zij sluiten aan bij wat er al is, brengen mensen en belangen bij elkaar, ondersteunen bewoners om hun stem te laten horen en signaleren problemen van structurele aard. Opbouwwerk is daarin, als een beroepsvariant binnen het sociaal werk, gespecialiseerd in het faciliteren en ondersteunen van collectieve verbanden waarbinnen bewoners maatschappelijke verandering op gang brengen en vormgeven.

Professionals die deze variant van het sociaal werk beoefenen, worden niet allemaal opbouwwerkers genoemd. Zij werken onder verschillende functienamen, zoals buurt- of wijkwerker, buurtverbinder, sociaal makelaar of dorpsondersteuner. Deze professionals werken vanuit waarden als sociale rechtvaardigheid, democratisering en inclusiviteit (Landelijke

Actieagenda de Kracht van Samenlevingsopbouw, 2023). In dit document spreken we steeds over opbouwwerkers.

1.2 Doel en positie

De specifieke bijdrage van opbouwwerkers aan sociaal werk in het algemeen en samenlevingsopbouw in het bijzonder wordt uitvoerig beschreven in het Expertiseprofiel Opbouwwerk (Landelijke Actieagenda de Kracht van Samenlevingsopbouw, 2025). Dit expertiseprofiel is de opvolger van het Competentieprofiel Opbouwwerker uit 2010 (Gerrits & Vlaar, 2010).

Brancheorganisatie Sociaal Werk Nederland (SWN) heeft met ondersteuning van onderwijskundig advies- en onderzoeksbureau CINOP op basis van literatuurstudie en gesprekken, ontwikkelbijeenkomsten en consultatie met verschillende betrokkenen en experts uit werkveld en onderwijs een set van leeruitkomsten geformuleerd voor opbouwwerkers en andere spelers in samenlevingsopbouw (2025)¹. Dit document Leeruitkomsten Opbouwwerk is daar een afgeleide van en is inhoudelijk en tekstueel in lijn gebracht met het Expertiseprofiel Opbouwwerk. Zij vormt zo een schakel tussen de professionele standaard² van het opbouwwerk en het opleiden en begeleiden van zowel aankomende als huidige opbouwwerkers.

Beroeps- en expertiseprofielen bieden ruimte voor opleidingen en scholingsactiviteiten, in zowel onderwijs als werkveld, om eigen onderwijskundige en didactische afwegingen te onderbouwen en legitimeren. De vertaling van dit expertiseprofiel naar onderwijs- en scholingsactiviteiten is in beginsel dan ook een verantwoordelijkheid van onderwijsinstellingen en opleiders uit het werkveld zelf. Om opleiders hierbij te ondersteunen zijn in dit 'werkdocument in ontwikkeling' leeruitkomsten op NLQF-niveau 6, hbo bachelor, geformuleerd om zichtbaar te maken wat een startbekwame professional laat zien in leer- en werksituaties waarin samenlevingsopbouw centraal staat. Het vormt een eerste stap in een ontwikkeltraject om leeruitkomsten ten behoeve van opbouwwerk en samenlevingsopbouw op uiteenlopende opleidingsniveaus te formuleren.

De leeruitkomsten:

- geven richting aan wat van een startbekwame opbouwwerker mag worden verwacht;
- sluiten inhoudelijk aan bij de bekwaamheden van de opbouwwerker zoals beschreven in het Expertiseprofiel Opbouwwerk;
- sluiten aan bij het landelijk opleidingsprofiel bachelor social work 'Herkenbaar en toekomstbestendig opleiden' (Landelijk opleidingsoverleg Social Work, 2025), waar het werkkerrein 'gemeenschappen' betreft en de betekenis van de verschillende bouwstenen voor dit werkkerrein;

- bieden houvast bij het ontwikkelen van onderwijs, leertrajecten en professionalisering;
- ondersteunen gesprekken in organisaties en teams over rolverdeling, expertise en verdere ontwikkeling.

De leeruitkomsten richten zich op de combinatie van handelen, houding en onderliggende kennis (SWN, 2025). Ze veronderstellen dat de kern van samenlevingsopbouw – het versterken van gemeenschappen – steeds het uitgangspunt is, ook wanneer de inzet primair wordt gelegitimeerd vanuit specifieke beleidsdoelen of projecten.

1.3 Opleiden van opbouwwerkers en andere professionals die bijdragen aan samenlevingsopbouw

In de eerste plaats richt dit document Leeruitkomsten opbouwwerk zich op het opleiden van (aankomend) opbouwwerkers. Naast opbouwwerkers werken veel professionals, ook uit andere sectoren of domeinen (bewust of onbewust) aan samenlevingsopbouw. Bijvoorbeeld buurtsportcoaches, jongerenwerkers, wijkverpleegkundigen, community builders, wijkagenten, buurt- en wijkcoördinatoren, sociaal ondernemers, kunstenaars, medewerkers van woningcorporaties en gemeentelijke gebiedsteams. Ook in de ontwikkeling van deze beroepskrachten kunnen de leeruitkomsten opbouwwerk in scholingstrajecten richting geven en ondersteunen.

Opleidingen kunnen de leeruitkomsten gebruiken om een meer gemeenschapsgericht perspectief en handelingsrepertoire te integreren in het basiscurriculum, om specialisaties samenlevingsopbouw of minoren te ontwikkelen, of bij het ontwikkelen van post-initieel onderwijs (leven-lang-ontwikkelen). Organisaties kunnen de leeruitkomsten inzetten voor beroeps-, functie- en rolontwikkeling, of gebruiken tijdens teamgesprekken over taakverdeling en gezamenlijke leertrajecten.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk gaan we kort in op samenlevingsopbouw en de betekenis hierin van het opbouwwerk als beroepsvariant van sociaal werk. In hoofdstuk 3 beschrijven we de kerntaken en leeruitkomsten.

2. Opbouwwerk in samenlevingsopbouw

In dit hoofdstuk schetsen we de kern van opbouwwerk in samenlevingsopbouw. Er is hierbij gebruik gemaakt van teksten uit het Expertiseprofiel Opbouwwerk (Landelijke Actieagenda de Kracht van Samenlevingsopbouw, 2025) en het Dossier Wat werkt bij samenlevingsopbouw (Van Pelt, Rensen & Spierts, 2024).

2.1 Samenlevingsopbouw en opbouwwerk

Samenlevingsopbouw richt zich op het versterken van gemeenschappen. Opbouwwerkers stimuleren en ondersteunen bewoners bij het collectief aanpakken van sociale, fysieke, economische, ecologische en veiligheidsvraagstukken die bewoners in hun dagelijks leven raken. Zij werken in contexten die onderling sterk verschillen: van grote stadswijken tot kleine dorpen, van nieuwbouwwijken tot krimpregio's.

Het perspectief van bewoners vormt het vertrekpunt van opbouwwerkers. Het opbouwwerk richt zich op de drie centrale doelen van samenlevingsopbouw:

- **Bevorderen van sociale cohesie en sociaal kapitaal**
Zodat bewoners deel kunnen uitmaken van netwerken, en kunnen bijdragen aan en gebruikmaken van de hulpbronnen hiervan. Dit draagt bij aan onder meer sociale veiligheid, lokale democratie, samenredzaamheid en persoonlijke ontwikkelingskansen.
- **Sociaal leren en capaciteitsontwikkeling**
Door bewustwording, het vinden en benutten van elkaars kwaliteiten, het vervullen van diverse rollen, het leren van elkaar en leren door te doen. Dit sociaal leren geldt voor alle betrokkenen: bewoners, publieke en private diensten en de politiek.
- **Versterken van democratie en vergroten van zeggenschap**
Zowel bij activiteiten als politieke besluitvorming in de eigen omgeving. Belangrijk hierbij is het ruimte maken en geven aan stemmen van mensen die niet of minder worden gehoord of serieus worden genomen.

Drie belangrijke benaderingen dragen bij aan de doelstellingen van opbouwwerk:

- **Community Building**

Dit is gericht op versterking van gemeenschappen. Hierbij wordt een beroep gedaan op aanwezige bronnen in de gemeenschap, wijk, buurt of dorp. Dit zijn talenten en vermogens van bewoners en andere hulpbronnen uit het betreffende gebied.

- **Community Development**

Hierbij staat de betrokkenheid van bewoners bij de ontwikkeling van hun leefomgeving centraal, met het oog op het realiseren van voorzieningen en/of het aanpakken van sociale problemen.

- **Community Organizing**

Hierbij gaat het vooral om stemmen laten horen en organiseren van mensen in een kwetsbare positie, vaak in relatie tot een specifiek maatschappelijk vraagstuk, zoals huisvesting. Het 'organiseren' betreft hierbij een combinatie van mobilisatie, educatie en machtsontwikkeling (Staples & Gradener, 2012).

2.2 Samenlevingsopbouw handen en voeten geven

Opbouwwerkers verbinden, stimuleren en politiseren waar nodig. Daarmee geven zij samenlevingsopbouw handen en voeten. Opbouwwerkers hebben altijd te maken met drie fundamentele relaties (zie Putnam, 2000):

1. **Relaties tussen bewoners onderling**

Het versterken van onderlinge verbinding, vertrouwen en solidariteit.

2. **Relaties tussen bewoners en netwerken**

Het overbruggen tussen individuen en de vele formele en informele verbanden in een wijk of dorp.

3. **Relaties tussen gemeenschappen en instituties**

Het koppelen van lokale initiatieven aan beleid en instituties, en het vertalen van ervaringen naar invloed en zeggenschap.

Deze drie lijnen van samenwerking maken het vak uniek. Ze brengen opbouwwerkers voortdurend in spanningsvelden van uiteenlopende belangen, perspectieven en verwachtingen. Juist die spanning hoort bij het ambacht. Het vraagt methodisch en strategisch vakmanschap om ermee te werken, in plaats van haar glad te strijken.

2.3 Kennis vanuit lokale gemeenschappen

Opbouwwerkers vertrekken steeds vanuit het alledaagse: van verhalen, ambities en wensen die in een buurt leven, waarbij ze tegelijk de bredere betekenis van het werk zichtbaar maken. Een belangrijk uitgangspunt is dat kennis niet alleen in instituties of beleid huist, maar juist ook in gemeenschappen zelf. Dit gaat verder dan ervaringsdeskundigheid: het betreft collectieve kennis die in het samenleven besloten ligt, in de historiciteit, verhalen, gebruiken, tradities, symboliek, netwerken en praktijken. Uit het waarderen en benutten van die kennis spreekt een noodzakelijk respect, maar het benut hiermee ook de kracht, effectiviteit, duurzaamheid, inventiviteit en het oplossingsvermogen van gemeenschappen. Opbouwwerkers mobiliseren deze kennis, maken deze zichtbaar en positioneren deze als bron van erkenning, invloed en (tegen)macht.

2.4 Presentie en legitimiteit

De legitimiteit van het opbouwwerk komt allereerst voort uit het present zijn en de responsiviteit van opbouwwerkers in de leefomgeving van bewoners: tijd nemen, nabij zijn, meebewegen met het tempo van de gemeenschap, uitnodigen tot het formuleren van ambities en toekomstdromen en deze inbedden in het hier en nu. Opbouwwerkers hebben hierbij oog voor de betekenis van verschillende elementen in die leefomgeving (fysiek, sociaal, economisch en ecologisch). Tegelijkertijd moeten opbouwwerkers zich strategisch positioneren richting gemeenten en instituties, in een complexe en vaak tegenstrijdige belangenstructuur. Opbouwwerkers zijn in staat de legitimiteit van hun vak hierin te ontwikkelen, maar komen ook in situaties waarin die legitimiteit onder druk staat door tegenwerking. Dan weten ze die te herstellen via herbezinning op hun positie en door actief het perspectief van bewoners te mobiliseren. Zij bouwen bruggen en onderhandelen over ruimte en middelen, zodat de kennis en de positie van bewoners serieus genomen wordt.

2.5 Het politieke en soms onorthodoxe karakter van opbouwwerk

Opbouwwerk vraagt om onorthodox handelen. Het is niet overal vanzelfsprekend dat bewoners simpelweg 'aan tafel' zitten als vorm van participatie. Daarnaast dient vaak juist de logica van bestaande structuren ter discussie worden gesteld. Daarmee benadrukt opbouwwerk het politieke karakter van sociaal werk: het zichtbaar maken van machtsverhoudingen, het agenderen van onrechtvaardigheid en het openbreken van gesloten beleidsordes om nieuwe perspectieven te verkennen en toe te laten.

2.6 Profileren van beroep en bewoners

Profileren betekent werken op twee sporen. Enerzijds gaat het erom bewoners zichtbaar te maken, hun stem te versterken en hun zeggenschap te waarborgen. Zo versterken opbouwwerkers de strategische legitimiteit van hun vak. Het andere spoor betreft het profileren van deze beroepsvariant zelf: laten zien dat opbouwwerk een onmisbare schakel is in het versterken van democratisering en gemeenschapskracht, vanuit de kernwaarden van het sociaal werk. Alleen door die dubbele profilering wordt de waarde van opbouwwerk structureel erkend. Die erkenning leidt tot institutionele legitimiteit van het vak. Door zich stevig te positioneren, kan het opbouwwerk zich krachtig profileren. En door dat zichtbaar te doen, wordt het opbouwwerk een vanzelfsprekende samenwerkingspartner voor bewoners, beleid en andere professionals.

3. Leeruitkomsten

3.1 Bekwaamheden voor opbouwwerk

Het brede beroepsprofiel sociaal werk, met drie taakgebieden en vijftien bekwaamheden, vormt het fundament voor opbouwwerk. Vanuit dat fundament en vanuit de centrale doelstellingen van samenlevingsopbouw zijn in het Expertiseprofiel Opbouwwerk tien specifieke bekwaamheden voor opbouwwerk geformuleerd (Landelijke Actieagenda de Kracht van Samenlevingsopbouw, 2025, p.19). Voor de beroepspraktijk van samenlevingsopbouw is hier een elfde specifieke bekwaamheid voor opbouwwerk aan toegevoegd: 'Ondersteunen van gemeenschapsvorming'. In het volgende kader is dit overzichtelijk gemaakt. Achter elke specifieke bekwaamheid voor opbouwwerk staat de meer generieke bekwaamheid uit het brede beroepsprofiel tussen haakjes.

Taakgebied 1: Bevorderen van sociaal functioneren
<ul style="list-style-type: none">• Aanwezig zijn en contacten leggen met mensen in het werkgebied (<i>relaties aangaan</i>)• Analyseren met betrokkenen (<i>dienstverlening</i>)• Aanboren van bronnen en talenten (<i>dienstverlening</i>)• Faciliteren en ondersteunen van initiatieven (<i>dienstverlening</i>)• Bevorderen van sociaal leren van alle betrokkenen (<i>ontwikkeling</i>)• Activeren en mobiliseren (<i>activeren</i>)• Ondersteunen van gemeenschapsvorming (<i>toegevoegd</i>)• Signalering, agendering en belangenbehartiging (<i>beleidsbeïnvloeding</i>)
Taakgebied 2: Coördineren en organiseren
<ul style="list-style-type: none">• Duidelijke afspraken maken over doelen en bijdragen (<i>samenwerken</i>)
Taakgebied 3: Professionaliteit en professionaliseren
<ul style="list-style-type: none">• Kennisgebieden, benaderingen, werkstrategieën en methoden (<i>technische instrumentaliteit</i>)• Normatieve professionaliteit (<i>normatieve professionaliteit</i>)• Onorthodox werken (<i>samenwerken, onderzoekend, normatieve en reflectieve professionaliteit</i>)

Kader 3.1 Specifieke bekwaamheden opbouwwerk zoals geformuleerd in het Expertiseprofiel Opbouwwerk, gecategoriseerd naar taakgebieden uit het Beroepsprofiel van de Sociaal Werker.

3.2 Van bekwaamheden naar kerntaken en leeruitkomsten

In afstemming met enkele hogescholen die actief zijn op het terrein van samenlevingsopbouw, zijn de bekwaamheden uit het Expertiseprofiel Opbouwwerk vertaald naar leeruitkomsten. Geeft het expertiseprofiel hierbij een beschrijving van de vakvolwassen beroepskracht met enige jaren werkervaring, in dit document staan de leeruitkomsten van de beginnend beroepskracht op NLQF-niveau 6, hbo bachelor³, centraal.

Is het Expertiseprofiel Opbouwwerk een verbijzondering van het Beroepsprofiel van de Sociaal Werker, de leeruitkomsten zijn een verbijzondering van het nieuwe landelijk opleidingsprofiel Social Work en richten zich op het verwerven van bekwaamheden binnen de context van het opleiden. Beide documenten vullen elkaar aan.

Vanuit de bijdrage van opbouwwerk aan samenlevingsopbouw heeft Sociaal Werk Nederland (SWN) twee kerntaken geformuleerd als specifieke uitwerking van het bevorderen van het sociaal functioneren van gemeenschappen. Via leeruitkomsten is beschreven wat een opbouwwerker vervolgens laat zien in het beroepsmatig handelen. Vervolgens is in bekwaamheden uitgewerkt wat dit betekent voor de specifieke kennis en kunde van de opbouwwerker vanuit de generieke bekwaamheden van het sociaal werk. Tot slot zijn gedragsindicatoren geformuleerd waarin de bekwaamheden tot uiting komen, ter herkenning en beoordeling.

De leeruitkomsten voor opbouwwerk hebben niet uitsluitend, maar wel vooral betrekking op taakgebied 1 en de daarbij behorende specifieke bekwaamheden van het brede beroepsprofiel van de sociaal werker (zie kader 3.1). Dat is logisch, want het gaat bij opbouwwerk, als variant binnen sociaal werk, vooral om de beroepsspecifieke context met focus op het sociaal functioneren van gemeenschappen.

De leeruitkomsten geven richting, maar zijn tegelijkertijd ook nog abstract. In de genoemde verkenning zijn hiervoor mogelijke gedragsindicatoren geformuleerd als inspiratie en voorbeeld voor onderwijsontwikkeling. Hierna volgt een overzicht met de kerntaken, leeruitkomsten, bekwaamheden en gedragsindicatoren.

Kerntaak 1: Werken met en vanuit de gemeenschap aan leefbaarheid, maatschappelijke vraagstukken en de collectivisering daarvan.

Actief werken aan zelforganisatie, gemeenschapsvorming en collectieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken in de wijk.

Leeruitkomst 1: Werken met en vanuit de gemeenschap.

Je bent present in de wijk of leefomgeving, je legt actief contact, ontwerpt en begeleidt participatieve processen. Daarnaast sluit je aan bij de leefwereld van inwoners en heb je aandacht voor machtsdynamieken, zelfredzaamheid, inclusiviteit en sociale cohesie. Om een onderbouwde visie op collectieve vraagstukken te ontwikkelen zet je methodische aanpakken in en werk je actief samen met inwoners en netwerkpartners. Je bent je daarbij bewust van je handelen binnen een bredere lokale, nationale of internationale maatschappelijke context. Om een evenwichtige gesprekspartner te zijn, ben je voldoende toegerust op verschillende maatschappelijke vlakken.

Bekwaamheden:

Aanwezig zijn en contacten leggen met mensen in het werkgebied (*relaties aangaan*)

Analyseren met betrokkenen (*dienstverlening*)

Faciliteren en ondersteunen van initiatieven (*dienstverlening*)

Bevorderen van sociaal leren van alle betrokkenen (*ontwikkeling*)

Activeren en mobiliseren (*activeren*)

Ondersteunen van gemeenschapsvorming

Signalering, agendering en belangenbehartiging (*beleidsbeïnvloeding*)

Duidelijke afspraken maken over doelen en bijdragen (*samenwerken*)

Kennisgebieden, benaderingen, werk strategieën en methoden (*technische instrumentaiteit*)

Gedragindicatoren:

Je stimuleert inclusieve participatie door actief ruimte te creëren voor diverse groepen en rekening te houden met verschillen in achtergrond, behoeften en perspectieven.

Je luistert actief, creëert vertrouwen en betreft verschillende perspectieven in je aanpak.

Je legt actief contact met en begeleidt (groepen) inwoners bij besluitvorming, waarbij je de beslissingsbevoegdheid zoveel mogelijk bij hen laat. Je laat hen zoveel mogelijk zelf bevindingen presenteren aan belanghebbenden.

Je signaleert en pakt aan samen met inwoners in de wijk kansen, problemen of spanningen en dat vanuit meerzijdige partijen (vanuit verschillende stakeholders).

Je denkt en handelt op micro-, meso- en macroniveau, legt verbindingen tussen vraagstukken en actoren en anticipeert op vervolgstappen.

Je ondersteunt inwoners bij het onderzoeken, analyseren en in kaart brengen van de wijk, inclusief cultuur, structuur, kansen en belangentegenstellingen. Je helpt hen niet alleen te begrijpen wat nu speelt, maar ook vooruit te kijken naar mogelijke ontwikkelingen.

Je formuleert samen met inwoners en netwerkpartners een onderbouwde (gedragen/ gedeelde) visie op een vraagstuk.

Je werkt actief samen met inwoners en professionals om gezamenlijke leer- en ontwikkelprocessen te stimuleren en mobiliseert anderen om hier actief aan bij te dragen.

Je bouwt duurzame relaties op binnen formele en informele organisaties, waarbij je een vertrouwensbasis creëert en tactisch omgaat met invloedrijke partijen.

Kerntaak 1 (vervolg)

Leeruitkomst 2: Analyseren van individuele en gemeenschappelijke processen en collectief werken.

Je brengt behoeften, belangenverstrengelingen, bevorderende en belemmerende factoren in beeld. Dit doe je door inwoners systematisch vragen te stellen en door het in kaart brengen van hun talenten, leefomgeving, collectieve processen en gemeenschapsdynamieken. Je combineert de verzamelde informatie met beleid en ontwikkelingen op lokaal en (inter)nationaal niveau en analyseert het geheel. Je intervineert indien nodig; je beïnvloedt sociale processen binnen een wijk of leefgebied (micro- en mesoniveau).

Bekwaamheden:

Analyseren met betrokkenen
(dienstverlening)

Aanboren van bronnen en talenten
(dienstverlening)

Faciliteren en ondersteunen van
initiatieven (dienstverlening)

Bevorderen van sociaal leren van alle
betrokkenen (ontwikkeling)

Gedragsindicatoren:

Je legt actief contact met en begeleidt (groepen) inwoners bij besluitvorming, waarbij je de beslissingsbevoegdheid zoveel mogelijk bij hen laat. Je laat hen zoveel mogelijk zelf bevindingen presenteren aan belanghebbenden.

Je begeleidt inwoners bij het systematisch analyseren van informatie en het op begrijpelijke wijze terugkoppelen en presenteren van de bevindingen. Waar nodig licht je deze zelf logisch en duidelijk toe en verantwoord je de resultaten.

Je ondersteunt inwoners bij het onderzoeken, analyseren en in kaart brengen van de wijk, inclusief cultuur, structuur, kansen en belangentegenstellingen. Je helpt hen niet alleen te begrijpen wat nu speelt, maar ook vooruit te kijken naar mogelijke ontwikkelingen.

Je ondersteunt inwoners bij het inclusief benutten van gemeenschappelijke middelen en talenten, met aandacht voor diverse achtergronden, behoeften en perspectieven.

Kerntaak 1 (vervolg)

Leeruitkomst 3: Ontwikkeling van collectieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken.

Je haalt behoeften en talenten bij inwoners op, onderzoekt bestaande netwerken en bevrage andere stakeholders. Daaruit stel je een gedegen analyse op, welke leidt tot een methodische aanpak of interventie. Bij de keuze voor een methodische aanpak put je uit ervaringen (van collega's) in vergelijkbare contexten. Ook ben je bekend met en kun je anticiperen op bestaand gemeentelijk beleid en bestaande sociale programma's. Bij de uitvoering van de aanpak, draag je vanuit de samenwerking met inwoners bij aan de ontwikkeling van collectieve, vernieuwende oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken in de wijk (empowerment). In de voorbereiding, uitvoering en evaluatie heb je oog voor de borging en houdbaarheid van de collectieve oplossingen.

Bekwaamheden:

Analyseren met betrokkenen
(dienstverlening)

Aanboren van bronnen en talenten
(dienstverlening)

Faciliteren en ondersteunen van
initiatieven (dienstverlening)

Bevorderen van sociaal leren van alle
betrokkenen (ontwikkeling)

Activeren en mobiliseren (activeren)

Duidelijke afspraken maken over
doelen en bijdragen (samenwerken)

Kennisgebieden, benaderingen,
werk strategieën en methoden
(technische instrumentaliteit)

Normatieve professionaliteit
(normatieve professionaliteit)

Gedragsindicatoren:

Je sluit aan bij wat al aanwezig is in de wijk en bij individuen, door zowel bestaande talenten als lopende vraagstukken te herkennen en benutten als uitgangspunt voor verdere ontwikkeling en interventies.

Je activeert inwoners en stakeholders om middelen te verwerven en financiële bronnen optimaal te benutten door organisaties te verbinden en inwoners actief te betrekken.

Je voert de gekozen interventie uit in afstemming met inwoners. Je hebt daarbij oog voor borging, door inwoners zoveel mogelijk verantwoordelijkheid te laten dragen voor de voortgang en het resultaat.

Je denkt en handelt op micro-, meso- en macroniveau, legt verbindingen tussen vraagstukken en actoren en anticipeert op vervolgstappen.

Je onderbouwt en beargumenteert je gekozen methodische aanpak of richting van de interventie met valide en betrouwbare bronnen, waarbij je inwoners actief betreft bij de onderbouwing en afwegingen.

Je evalueert de gekozen aanpak of interventie samen met inwoners en andere betrokkenen, zodat hun perspectieven en ervaringen centraal staan in het leer- en verbeterproces.

Je voert interventies uit in samenwerking met inwoners en stakeholders, waarbij je netwerkexpertise inzet om samenwerking en synergie te bevorderen.

Kerntaak 2: Bevorderen van autonomie van inwoners in een politiek gevoelige omgeving

Actief bijdragen aan democratie, inclusie, emancipatie, zeggenschap en capaciteitsontwikkeling door de invloed en participatie van inwoners te versterken. Bewustzijn van een politiek gevoelige omgeving, waarin diverse belangen en machtsdynamieken de autonomie van inwoners beïnvloeden (macht). Empowerment bevorderen door sociaal leren met en tussen inwoners actief te stimuleren (tegenmacht).

Leeruitkomst 4: Ondersteunen van inwoners bij het vergroten van hun zeggenschap en empowerment

Je ondersteunt inwoners bij het blijvend vergroten van hun zeggenschap. Dit doe je door beschikbare capaciteiten van het individu zichtbaar te maken, te werken aan bewustwording en zelfvertrouwen, zelforganisatie te stimuleren en in te zetten op leren en ontwikkelen. Je ondersteunt en begeleidt inwoners(groepen) in het versterken van de leefbaarheid in de wijk. Dit doe je door gedeeld, eigenaarschap van de lokale economie te stimuleren. Ook bevorder je lokaal inkopen en zorg je dat grond en bezit sociaal en duurzaam gebruikt wordt. Je vervult een verbindende rol in de wijk, waarbij je inzet op sociaal leren en capaciteitsontwikkeling. Hierbij handel je sensitief en houd je rekening met inclusiviteit, kansengelijkheid, diversiteit (in politieke opvattingen) en mogelijk conflicterende belangen en opvattingen. Je bent je bewust van de fase van het proces en past je rol hierop aan.

Bekwaamheden:

Aanwezig zijn en contacten leggen met mensen in het werkgebied (*relaties aangaan*)

Analyseren met betrokkenen (*dienstverlening*)

Aanboren van bronnen en talenten (*dienstverlening*)

Faciliteren en ondersteunen van initiatieven (*dienstverlening*)

Bevorderen van sociaal leren van alle betrokkenen (*ontwikkeling*)

Gedragindicatoren:

Je faciliteert reflectie en interactie door kritische inzichten te delen en gesprekken over gedeelde uitdagingen te begeleiden.

Je legt actief contact met en begeleidt (groepen) inwoners bij besluitvorming, waarbij je de beslissingsbevoegdheid zoveel mogelijk bij hen laat. Je laat hen zoveel mogelijk zelf bevindingen presenteren aan belanghebbenden.

Je begeleidt groepen bij besluitvorming en stimuleert verandering op individueel en collectief niveau

Je brengt het strategische, beleidsmatige, sociale en politieke netwerk in kaart en beïnvloedt machtsdynamieken om de beslissingsbevoegdheid van bewoners te versterken.

Je begrijpt de dynamiek en het procesmatige karakter van sociaal leren en brengt het krachtenveld in kaart, inclusief groepsdynamiek en de relatie van de gemeenschap tot het systeem. Deze inzichten gebruik je om acties en interventies te verbeteren.

Je kiest in verschillende situaties, in samenwerking en in relaties bewust voor een constructieve rol, houding en insteek.

Je ondersteunt inwoners bij het inclusief benutten van gemeenschappelijke middelen en talenten, met aandacht voor diverse achtergronden, behoeften en perspectieven.

Je bouwt duurzame relaties op binnen formele en informele organisaties, waarbij je een vertrouwensbasis creëert en tactisch omgaat met invloedrijke partijen.

Kerntaak 2 (vervolg)

Leeruitkomst 5: Bevorderen van democratie rondom (maatschappelijke) vraagstukken en knelpunten in een sociaal-politieke omgeving

Je brengt het strategische, beleidsmatige, sociale, economische en politieke netwerk in de wijk in beeld. Je verhoudt je tot en ondersteunt dit netwerk en beweegt je daarbinnen. Je zet je netwerk in ten behoeve van de leefbaarheid van de wijk, bijvoorbeeld bij het agenderen van (maatschappelijke) vraagstukken, knelpunten, signalen en claims vanuit inwoners. Hierbij houd je rekening met sociaaleconomische verschillen en ontwikkel je een bewustzijn van mogelijke tegenstrijdige belangen. Je bewaakt een gewogen, strategische balans tussen beleidsdoelen en inwonersbelangen. Daarbij activeer en mobiliseer je inwoners zodat met name hun belangen voldoende gehoord en behartigd worden. Je weegt ook belangen af tussen inwonersgroepen. Waar nodig organiseer je formele bijeenkomsten of platforms voor bewonersparticipatie.

Bekwaamheden:

Aanwezig zijn en contacten leggen met mensen in het werkgebied (*relaties aangaan*)

Analyseren met betrokkenen (*dienstverlening*)

Faciliteren en ondersteunen van initiatieven (*dienstverlening*)

Bevorderen van sociaal leren van alle betrokkenen (*ontwikkeling*)

Onorthodox werken (*samenwerken, onderzoekend, normatieve en reflectieve professionaliteit*)

Gedragsindicatoren:

Je luistert actief, creëert vertrouwen en betreft verschillende perspectieven in je aanpak.

Je past je communicatie aan op informele leermomenten en gebruikt gesprekstechnieken om weerstand en conflicten effectief te hanteren.

Je brengt het strategische, beleidsmatige, sociale en politieke netwerk in kaart en beïnvloedt machtsdynamieken om de beslissingsbevoegdheid van bewoners te versterken.

Je bouwt duurzame relaties op binnen formele en informele organisaties, waarbij je een vertrouwensbasis creëert en tactisch omgaat met invloedrijke partijen.

Je creëert ruimte voor gezamenlijke acties die aansluiten bij de behoeften van de gemeenschap en benut strategische overleggen om bewonersinvloed te versterken.

Kerntaak 2 (vervolg)

Leeruitkomst 6: Stimuleren van sociaal leren en versterken van de capaciteiten van inwoners

Je faciliteert sociaal leren door ruimte te creëren voor dialoog, kritisch reflexieve inzichten te delen en gezamenlijke acties te agenderen. Deze acties sluiten aan bij de specifieke behoeften en leefbaarheid van de gemeenschap. Je bent je bewust van het procesmatige karakter van sociaal leren; dat het altijd in interactie met anderen plaatsvindt, en kunt het situationeel, spontaan en informeel inzetten. Je bent je ook bewust dat sociaal leren plaatsvindt tussen burgers én professionals (je bent zelf ook onderdeel). Je begeleidt inwoners bij het herkennen van talenten en middelen binnen de gemeenschap, zodat deze effectief, innovatief en inclusief benut en doorontwikkeld kunnen worden. Je versterkt de verbinding tussen handelen en leren bij inwoners, door hen te ondersteunen bij het begrijpen van gedeelde uitdagingen. Via deze acties werk je aan duurzame empowerment van inwoners op het leren binnen en buiten de gemeenschap.

Bekwaamheden:

Aanwezig zijn en contacten leggen met mensen in het werkgebied (*relaties aangaan*)

Aanboren van bronnen en talenten (*dienstverlening*)

Faciliteren en ondersteunen van initiatieven (*dienstverlening*)

Bevorderen van sociaal leren van alle betrokkenen (*ontwikkeling*)

Activeren en mobiliseren (*activeren*)

Kennisgebieden, benaderingen, werk strategieën en methoden (*technische instrumentaaliteit*)

Onorthodox werken (*samenwerken, onderzoekend, normatieve en reflectieve professionaliteit*)

Gedragindicatoren:

Je faciliteert reflectie en interactie door kritische inzichten te delen en gesprekken over gedeelde uitdagingen te begeleiden.

Je past je communicatie aan op informele leermomenten en gebruikt gesprekstechnieken om weerstand en conflicten effectief te hanteren.

Je versterkt de verbinding tussen handelen en leren door inwoners te begeleiden bij het begrijpen van gedeelde uitdagingen.

Je ondersteunt inwoners bij het ontwikkelen van duurzame oplossingen die aansluiten bij de behoeften, talenten en middelen van de gemeenschap.

Je brengt in kaart welke behoeften en leermogelijkheden er in de gemeenschap zijn en past je strategie daarop aan.

Je begrijpt de dynamiek en het procesmatige karakter van sociaal leren en brengt het krachtenveld in kaart, inclusief groepsdynamiek en de relatie van de gemeenschap tot het systeem. Deze inzichten gebruik je om acties en interventies te verbeteren.

Je werkt actief samen met inwoners en professionals om gezamenlijke leer- en ontwikkelprocessen te stimuleren en mobiliseert anderen om hier actief aan bij te dragen.

Je ondersteunt inwoners bij het inclusief benutten van gemeenschappelijke middelen en talenten, met aandacht voor diverse achtergronden, behoeften en perspectieven..

Je creëert ruimte voor gezamenlijke acties die aansluiten bij de behoeften van de gemeenschap en benut strategische overleggen om bewonersinvloed te versterken.



Eindnoten

- 1 Het ontwikkelproces bestond uit verschillende stappen: 'Eerst heeft verdieping in de thematiek plaatsgevonden; op basis van een uitgebreide verzameling aan gespreksverslagen, visiedocumenten en eerder uitgebrachte stukken (zoals het competentieprofiel van de sociaal werker). De basis vormt daarbij het eerder uitgebrachte beroepscompetentieprofiel. Daarna is bij verschillende stakeholders informatie opgehaald, afkomstig uit werkveld en opleidingen. Op basis van deze informatie is een eerste context opgesteld rondom de achtergrond van de specialist samenlevingsopbouw en de kerntaken. Vervolgens is in verschillende ontwikkelbijeenkomsten gewerkt aan het concretiseren van de leeruitkomsten. Daarbij is aandacht geweest voor de functie van de verschillende onderdelen en het duale karakter: kaders zijn nodig om te kunnen meten, maar een bepaalde mate van vrijheid is nodig om het onderwijs naar eigen visie te kunnen inrichten. De bijeenkomsten hebben geleid tot een eerste volledige conceptversie die is voorgelegd aan een brede groep betrokkenen vanuit werkveld en onderwijs' (SWN, 2025, p.7).
- 2 De professionele standaard betekent een goede beschrijving van de inhoud van het beroep samen met een goede beschrijving van de beroepsethiek. Voor opbouwwerk vormt het Beroepsprofiel van de Sociaal Werker, de Beroepscode voor professionals in sociaal werk en het Expertiseprofiel Opbouwwerk de professionele standaard.
- 3 Dit document is gebaseerd op 'Leeruitkomsten Samenlevingsopbouw' (SWN, 2025). Daarin zijn gedragsindicatoren beschreven op basis van vier gearticuleerde competenties. In het brede beroepsprofiel en in het expertiseprofiel wordt echter niet meer gesproken van competenties, maar van bekwaamheden. In dit document hanteren we de specifieke bekwaamheden die zijn gearticuleerd voor het expertiseprofiel opbouwwerk, vanuit het brede beroepsprofiel Sociaal Werk.

4. Referenties

Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2024). *Trendanalyse Nationale Veiligheid - Verdieping op de Trendanalyse*. NCTV.
www.nctv.nl/documenten/2024/06/25/verdieping-op-de-trendanalyse-nationale-veiligheid-2024

BPSW (2022). *Beroepsprofiel van de sociaal werker*. BPSW.
BPSW-Beroepsprofiel-Sociaal-Werker-digitale-versie-november-2023.pdf

Britt, A., Kwakernaak, M., De Meere, F., Rechtes, L., Schell, I., De Wit, N., Rensen, P., Engbersen, R., De Zwart, O., Voorwinden, M., & Kok, L. (2022). *Leren, sturen en verantwoorden in de sociale basis*. Verwey-Jonker Instituut.

CBS (2025, 16 december). Bevolkingsprognose: vanaf nu meer ouderen dan jongeren.

CBS. Geraadpleegd op 6 februari 2026, van
www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2025/51/bevolkingsprognose-vanaf-nu-meer-ouderen-dan-jongeren

De Landelijke Actieagenda de Kracht van Samenlevingsopbouw (2023). *Laten we het eens over samenlevingsopbouw hebben. Het is tijd*. De Landelijke Actieagenda de Kracht van Samenlevingsopbouw.
www.bpsw.nl/app/data/uploads/2023/10/Visiedocument-samenlevingsopbouw.pdf

De Landelijke Actieagenda de Kracht van samenlevingsopbouw (2025). *Expertiseprofiel Opbouwwerk*. De Landelijke Actieagenda de Kracht van Samenlevingsopbouw.
<https://www.bpsw.nl/app/data/uploads/Expertiseprofiel-opbouwwerk-2026.pdf>

Fowler, J.H., & Christakis, N. A. (2011). *Connected: The Surprising Power of Our Social Networks and How They Shape Our Lives -- How Your Friends' Friends' Friends Affect Everything You Feel, Think, and Do*. Little, Brown Spark.

Holt-Lunstad, J., Smith, T.B., & Layton, J.B. (2010). Social Relationships and Mortality Risk: A Meta-analytic Review. *PLOS Medicine* 7(7): e1000316.
<https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000316>

Landelijk opleidingsoverleg Social Work (2025). *Herkenbaar en toekomstbestendig sociaal werk: Landelijk opleidingsprofiel bacheloropleiding Social Work*. [Opleidingsprofiel].
www.vereniginghogescholen.nl/profielenbank/b-social-work

McKnight, J., & Block, P. (2010). *The Abundant Community: Awakening the Power of Families and Neighbourhoods*. Berrett-Koehler Publishers.

Plaisier, I., De Klerk, M., Eggink, E., Reijnders, M., Rahmawan-Huizenga, S., & Schyns, P. (2025). *Analyse van knelpunten bij de ondersteuning van mensen met meervoudige problemen*. SCP. <https://www.scp.nl/documenten/2025/09/29/analyse-van-knelpunten-bij-de-ondersteuning-van-mensen-met-meervoudige-problemen>

Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.

Scholte, S., Van der Kooij, P., De Vries, R., & Van der Wouden, R. (2024). *Het waarom van de wijkaanpak in de warmtetransitie. Verschillende discoursen over de wijkaanpak in het rijksbeleid*. Planbureau voor de Leefomgeving. <https://www.pbl.nl/system/files/document/2024-11/PBL-2024-het-waarom-van-de-wijkaanpak-in-de-warmtetransitie-5113.pdf>

Staples, L., & Gradener, J. (2012). De effectiviteit van politisering: Drie Amerikaanse lessen van community organizing. In J. Uitermark, A.J. Gielen & M. Ham (Reds.) *Wat werkt nu werkelijk? Politiek en praktijk van sociale interventies* (pp. 144-166). Van Genneep.

Steenmeijer, J. (2022). *Professionele autonomie in sociaal werk. Een model voor verantwoord handelen*. Uitgeverij Coutinho.

SWN (2025). *Leeruitkomsten samenlevingsopbouw. Voor opbouwwerkers & andere beroepskrachten met aandachtsgebied samenlevingsopbouw*. [intern document]. SWN.

Van der Lans, J. (2025). *Waarom de energietransitie zonder opbouwwerk gaat vastlopen*. Nationaal Klimaat Platform.

Van Pelt, M., Rensen, P., & Spierts, M. (2024). *Dossier. Wat werkt bij samenlevingsopbouw?* Movisie. <https://www.movisie.nl/publicatie/wat-werkt-samenlevingsopbouw>

Vrooman, C., Boelhouwer, J., Iedema, J., & Van der Torre, A. (2023). *Eigentijdse ongelijkheid. De postindustriële klassenstructuur op basis van vier typen kapitaal. Verschil in Nederland 2023*. SCP. <https://www.scp.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2023/03/07/eigentijdse-ongelijkheid/SCP+onderzoeksrapport+Eigentijdse+Ongelijkheid.pdf>

Colofon

De Landelijke Actieagenda de Kracht van Samenlevingsopbouw is een coalitie van Movisie, Krachtproef, Sociaal Werk Nederland (SWN) en de Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW) in samenwerking met de Werkplaatsen Sociaal Domein, NHL Stenden Hogeschool en de programmalijn Versterken van Praktijken van Samenlevingsopbouw van het Lectoraat Youth Spot (Hogeschool van Amsterdam).

Tekst

Jeanet de Jong en Jaap Iking

Inhoudelijke redactie

Hans Timmerman, Jan Willem Bekhuis, Joop Hofman, Mariël van Pelt, Jeroen Gradener, Barbara Panhuizen en Edwin Luttik

Eindredactie

Mariët Remie

Vormgeving

Ontwerpburo Suggestie & Illusie

Uitgave

De Landelijke Actieagenda de Kracht van Samenlevingsopbouw © maart 2026

Met dank aan

Anneloes van Delft, Teun van Lith en Tijs Pijls die vanuit CINOP zijn betrokken bij het formuleren en uitwerken van de leeruitkomsten in opdracht van SWN.



kennis en aanpak van
sociale vraagstukken



Youth Spot



Hogeschool
van Amsterdam



Werkplaatsen
Sociaal Domein

Dit document is mede mogelijk gemaakt door het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport.



Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport